

Somut Olmayan Kültürel Miras Bağlamında Çobanlık Mesleği Jargonu: Kozak/Çamavlu Köyü Örneği

Şaziye DİNÇER BAHADIR
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
saziyedincer35@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-8927-2672

Araştırma Makalesi

DOI: 10.31592/aeusbed.1652999

Geliş Tarihi: 06.03.2025

Revize Tarihi: 30.04.2025

Kabul Tarihi: 25.07.2025

Atıf Bilgisi

Dinçer Bahadır, Ş. (2025). Somut olmayan kültürel miras bağlamında çobanlık mesleği jargonu: Kozak/Çamavlu köyü örneği. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 398-414.

ÖZ

İnsanoğlu hayata adım attığı ilk günden bu yana çeşitli aşamalardan geçmiştir. Özellikle besin ihtiyacını karşılayabilmek için önceleri belli hayvanları avlamış, sonrasında bu hayvanları evcilleştirip onlardan faydalanma yoluna gitmiştir. Bu anlamda at ve koyun Türk kültür tarihi içerisinde ayrı bir öneme sahiptir. At ve koyunun evcilleştirilmesi, konargöçer Türklerin yaşamının seyrini değiştirmiştir. Aynı zamanda koyunun sürüler halinde beslenmesi çobanlık mesleğinin doğmasına zemin hazırlamıştır. Dünden bugüne önemli bir kültür mirası olan çoban ve çobanlık günümüzde yavaş yavaş değerini yitirmeye başlamıştır. Bununla birlikte bu mesleğe ait jargon da yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu çalışmada öncelikli olarak yöreye ait kısa bilgi verilmiş ardından çoban ve çobanlığın ne olduğuyla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Kozak/Çamavlu Köyü'nde çobanlığın nasıl yapıldığı başlıklar altında açıklandıktan sonra yörede kullanılan çobanlık mesleği jargonu verilmiştir. Kişisel tecrübemizden faydalanarak tespit edilen söz konusu terimler, alfabetik olarak dizilip kökenleri belirlenerek anlamlandırılmıştır. Sonrasında tarama yöntemiyle Derleme Sözlüğü, İlkçağlardan Günümüze Çoban Kültürü I ve Çoban Terimleri Sözlüğü'nde bu terimlerin olup olmadığı belirlenmiştir. Böylelikle somut olmayan kültürel miras bağlamında yöreye ait çoban terimlerinin zenginliği ortaya çıkarılmış ve bu terimlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çoban, çoban terimleri, kültürel miras, jargon, Kozak Çamavlu Köyü.

Shepherding Profession Jargon in the Context of Intangible Cultural Heritage: Kozak/Çamavlu Village Example

ABSTRACT

Human beings have gone through various stages since the first day they stepped into life. Especially the need for nutrients to meet their needs, they first hunted certain animals, then domesticated some animals and made them into pets to make use of it. In this sense, horse and sheep have a special importance in Turkish cultural history. Horse and domestication of sheep changed the course of life of nomadic Turks. At the same time, the sheep feeding in herds has paved the way for the birth of the shepherding profession. An important role from past to present. Shepherds and shepherding, which is a cultural heritage, have gradually started to lose their value today. However, the jargon of this profession is also in danger of extinction. In this study, firstly brief information about the region was given and then explanations about shepherds and shepherding were made. Following the explanation of how shepherding is practiced in Kozak/Çamavlu Village under headings, the jargon of the shepherding profession used in the region is given. These terms, which have been identified by making use of our personal experience, are listed alphabetically and then their origins were determined and their meanings were analysed. Afterwards, Derleme Dictionary by scanning method, whether there are these terms in the Shepherd Culture from Ancient Times to the Present I and the Dictionary of Shepherd Terms were determined. Thus, the richness of local shepherd terms in the context of intangible cultural heritage were uncovered and recorded.

Keywords: Shepherd, shepherd terms, cultural heritage, jargon, Kozak/Çamavlu Village.

Giriş

Kozak, günümüzde İzmir'in Bergama ilçesine bağlı bir mahalledir. Kozak yöresinin Aşağıbey, Aşağıcuma, Ayvatlar, Çamavlu, Demircidere, Güneşli (Tekke), Göbeller, Hacıhamzalar, Hisarköy, Kaplan, Karaveliler, Kıranlı, Okçular, Terzihaliller, Yukarıbey (Nahiye), Yukarıcuma olmak üzere 16 köyü bulunur. Kozak yöresinin doğusunda Madra Dağı, batısında Esirik Çayı, kuzeyinde Yaylacık Dağı, Bezirgân Gedigi ve Dededağı, güneyinde ise Kozak (Madra) Çayı ve Sakardağ vardır. Ege'nin kuzeyinde, Bergama'nın ise kuzeybatısında yer alır (Eriş, 1996, s. 14).

Karabulut (2017), Aydın Vilayet Salnamesi'nden yola çıkarak Kozak Nahiyesi'nin diğer nahiyelere göre farklı olduğunu yörede hiç Rum nüfus bulunmadığını belirtir. Bunun nedenini ise bir yayla olan Kozak'ın daha çok Yörük aşiretleri tarafından yerleşim yeri olarak kullanılmasına bağlar. Osmanlılar döneminde yöreye iskân edilen konargöçer aşiretlerin bölgeye yerleşmesiyle bu adların köylere verildiğini söyler (ss. 147-148). Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte Kozak'taki köylerin Edremit, Burhaniye ve Çanakkale ile bağları kopar. 1858-1862 arasında kışlak olarak Edremit'e, yayla olarak da Bergama'ya giden kırka yakın aşiret iskâna tabi tutulur. Köyler şeklinde bölünen aşiretlerin bir kısmı köylerin civarına bir kısmı da yaylak bölgelere yerleştirilir (Eriş, 1996, s. 78).

Karasallaşmaya yüz tutmuş Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Kozak yöresinde, çam fıstığı başta olmak üzere tarım, hayvancılık, bağcılık ve parke taşı işçiliği yörenin önemli geçim kaynaklarıdır. Çalışmaya konu olan Çamavlu köyü, yaklaşık 24 bin dekarlık merasıyla önemli ölçüde hayvancılık faaliyetlerinin yürütüldüğü bir yerleşim yeridir. Bu yerleşim yerinde küçükbaş hayvan sahipleri yazları yaylalara çıkar, kışın ise kışlalara iner. Hatta büyükbaş hayvan sahipleri de bir aylığına bile olsa hayvanlarını yaylaya götürür. Çünkü bu köyün merasında geniş otlaklar ve bol su kaynakları vardır. Her ne kadar bu yaşam biçimi eski şeklini yitirmiş olsa da günümüzde kısmen sürdürüldüğü görülür. Yörede küçükbaş hayvancılıkla uğraşan kişiler çoban olarak nitelendirilir. Bazen mal sahibi, para karşılığında koyunlarının bakımı için başka birisini görevlendirdiğinde bu kişiye de çoban denilir. Ancak bu köyde mal sahipleri genellikle kendi sürüsünün çobanlığını yapar.

İçinde doğup büyüdüğümüz Kozak/Çamavlu Köyü'nde, çoban terimlerinin çokça kullanıldığı görülür. Bunda şüphesiz iklimin ve mera genişliğinin etkisi vardır. Bu çalışmaya konu olan çoban terimleri yazar tarafından zaman içerisinde duyup kaydedilen derlemelere dayanmaktadır. Bundan dolayı ayrıca bir derleme faaliyetine gerek duyulmamıştır.

Yöntem

Bu çalışmaya konu olan çoban terimleri yazar tarafından zaman içerisinde duyup kaydedilen derlemelere dayanmaktadır. Bundan dolayı ayrıca bir derleme faaliyetine gerek duyulmamıştır. Tespit edilen söz konusu terimler alfabetik olarak dizilip kökenleri verilerek anlamlandırılmıştır. Sonrasında tarama yöntemi kullanılarak Derleme Sözlüğü, İlkçağlardan Günümüze Çoban Kültürü I ve Çoban Terimleri Sözlüğü'nde bu terimlerin olup olmadığı belirlenmiştir. Aynı zamanda terimler anlam bakımından da karşılaştırılmıştır. Bu sözlükler, çoban terimleri kapsamında sahadaki mevcut örnekler olması nedeniyle tercih edilmiştir. Böylelikle somut olmayan kültürel miras bağlamında yöreye ait çoban terimleri jargonunun zenginliği ortaya çıkarılmış ve bu terimlerin kayıt altına alınması sağlanmıştır. Bu çalışmada, derleme faaliyetine gerek duyulmadığı için etik kurul onayı alınmamıştır.

Çoban ve Çobanlık

Türkçe Sözlük'te (2011), çoban kelimesinin kökeni Farsça “çübān, şübān” kelimeleriyle ilişkilendirilmiş, anlamı “koyun ve keçi sürülerini otlatan kimse” olarak verilmiştir (s. 555). Ötüken Türkçe Sözlük'te de çobanın kökeni [Far. şū (koyun) + -bān (koruyucu) > şöbān / çübān / çolpan > çoban] Farsça olarak verilmiş ve “koyun, keçi ve sığır gibi evcil hayvanları güden ve otlatan kimse” şeklinde tanımlanmıştır (Çağbayır, 2007, s. 1251). Misalli Büyük Türkçe Sözlük'te ise çobanın kökeni yine Farsça “çöbān, şöbān” kelimeleriyle ilişkilendirilmiştir. Kelimenin Türkçeden Balkan dillerine geçtiği belirtilerek “koyun, keçi, manda, sığır gibi ehlî hayvan sürülerini güdüp otlatan kimse” şeklinde anlamlandırılmıştır (Ayverdi, 2011, s. 238).

Tarihî süreçte insan, tabiat ve hayvan arasındaki ilişki ağı sonucu doğan göçebeliğin kendine özgü kültür ve uygarlık değerleri bulunur. Bu değerlere özgü kavramların olduğu bir gerçektir. Bu kavramlar içerisinde çoban ve çobanlık şüphesiz önemli bir yere sahiptir. Hayvanları gütmek anlamında eski Türkçede kūd- fiilinden kelimeler türetildiği ve bu bağlamda türetilen kelimelerin kullanıldığı yere göre korumak, saklamak, bakmak gibi anlamlara geldiği dikkati çeker. XI. yüzyılda hayvan sürülerini gütmek ile ilgili Türkçede çoban sözcüğünün yer almaya başladığı görülür. Çoban kelimesinin Türkçenin daha çok İran'a yakın bölgelerinde kullanıldığı dikkati çeker. Zerdüştinin

kutsal kitabı Avesta metinlerinde fšu-pana olarak geçen bu sözcüğün ilk ögesi Eski Farsçada koyun anlamına gelir. Bu durum Türkçedeki çoban kelimesinin Farsça ile olan ilgisini kanıtlar niteliktedir (Şahin, 2018, ss. 107-110).

Kelimenin dilimize Farsçadan geçtiği konusunda sözlükler arasında geniş ölçüde mutabakat vardır. Fakat bu ödünçleme, ihtiyaçtan yani dilde bunu karşılayacak kelime bulunmamasından değildir. Türkçede udçı/koycu/koñcu şeklinde çoban anlamını karşılayan orijinal sözcükler var olmasına rağmen Farsçadan çoban kelimesinin alınması prestij kaynaklı ödünçleme olayıdır. Bir diğer deyişle Social Cachet (Toplumsal Prestij), toplumsal saygınlık amaçlı bir durumdur. Nitekim Farslar dönem dönem, yayıldıkları coğrafyada hâkim kültür olmuşlardır. Türklerde saray ve edebiyat dilinin Farsça oluşu bu şekildeki ödünçleme olgularına kapı aralamıştır (İsi, 2014, s. 186).

Tarihi yüzyıllar öncesine dayanan çobanlık mesleğinin oluşumunda konargöçerliğin büyük etkisi görülür. İnsanoğlu öncelikle hayvanları gözlemlemiş, takip etmiş, avlamayı öğrenmiş ve nihayetinde evcilleştirmeyi başarmıştır. İlk zamanlarda koyun, sığır, at ve deve çobanları için ayrı ayrı isimlendirme yapılmıştır. Bunun sebebi söz konusu hayvanların farklı fiziksel yapıya ve hareket kabiliyetine sahip oluşu ve farklı yerlerde otlamalarıdır. Ayrıca söz konusu hayvanların değişik zamanlarda evcilleştirilmiş olmaları da etkilidir (Şahin, 2018, s. 115). İnsanoğlu içinde yaşadığı coğrafyanın etkisiyle yaşamını şekillendirmiş, hayvanları evcilleştirmesiyle birlikte otlak ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Nasıl çobanlığın oluşumunda konargöçerlik etkili olmuşsa; çobanlıkta da konargöçerlik zorunlu hâle gelmiştir.

Çobanlığı, onun etrafında teşekkül eden somut olmayan kültürel mirası konargöçerliğin bir zenginliği olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü insanın hayat mücadelesinin oluş, kuruluş, aktarım, yok oluş gibi çok çeşitli yönleri vardır. Söz gelimi beslenmek için koyun yetiştirilir, binmek için at evcilleştirilir. Fakat doğayla girilen bu mücadele somut olmayan bir kültürün yavaş yavaş doğmasına vesile olur. Atı yakalamanın usulleri oluşur, bu iş için gerekli alet edevat yapılır, yakalanan atlar evcilleştirilir, bunların başlarına çobanlar konulur. Benzer bir durum koyunlar için de geçerlidir. Sonraki zamanlarda evcilleşen bu hayvanlardan insanoğlu kendi sürülerini üretir. Bütün bu işlerin devamlılığında çobanlık kültürünün önemli bir yeri vardır. Bin yıllar boyunca devam eden bu aktarım, hâlâ tam anlamıyla derlenememiş somut olmayan ciddi bir kültürel miras bırakmıştır. Çobanın koyun güderken kaval çalması, hayvandan taze sağdığı sütle ince bulguru pişirip “lepe” yapması, ayazlarda sırtına “kepeneğini” vurması, hayvan kendi pisliği üzerinde yatmasın diye ağılları süpürmesi hep mirastan devralınan şeylerdir.

Dünden bugüne tam anlamıyla derlenemeyen somut olmayan kültürel mirasın bir cephesini de bu mesleğe ait jargon oluşturur. Jargon bir argo ya da bir gizli dil değildir. Gerek ortaya çıkış nedeniyle gerekse kullanım amacıyla diğer iki alt dilden (argo ve gizli dil) ayrılır. Jargon mesleğin daha iyi icra edilebilmesi için öğrenilmesi gereken bilgi birikimini muhafaza eder ve mesleğin icrasının daha profesyonelce gerçekleştirilmesini sağlar (Öz Açık, 2023, s. 98). Böylelikle kültürel miras korunmuş olur.

Her ne kadar günümüzde sığır çobanı için sığırtmacık kelimesi kullanılıyor olsa da artık eskiden olduğu gibi bir sınıflandırılmanın olmadığı görülür. Zaman içinde bu adlandırma tek bir terime inmiş ve “çoban” kelimesi hepsini karşılar duruma gelmiştir. Bu da bu alandaki kültürel kaybı göstermesi bakımından önemlidir (Ergun, 2011, s. 305).

Çobanlıkla ilgili iki yaşam şeklinin oluştuğu ve bunların göçebelik (göçerler) ve yaylacılık olduğu belirtilir. Her iki tarz da sürülerin yılın farklı mevsimlerinde belirli meralara götürülmesi gerçeğine dayanır. Göçebelikte kadınlar, erkekler, çocuklar yıl boyu hayvanlarla birlikte hareket ederlerken yaylacılıkta ise grubun bir kısmı sürülerle birlikte hareket eder, ancak çoğu insan evinde veya köyünde kalır (Conrad, 2021, ss. 137-138). Göçebe-çoban ya da göçebe-hayvancı toplulukları “çöl, bozkır ve dağ gibi çokluk çorak bölgelerde otçul sürülerin yeniden üretimleri için doğayı hayvansal ürünler ile hizmetler aracıyla edinen toplumlar” olarak nitelendirilir (Divitçioğlu, 2005, s. 191).

İnsanoğlu, yaşadığı coğrafi çevrenin başlıca üç doğal kaynağı olan; orman, hayvan yetiştirme ve tarım imkânlarını değerlendirerek hayatta kalmayı başarmıştır. Eski çağlarda ilk kültürler de kendi bölgelerinin şartları içinde özlülük kazandıklarından, orman kavimleri “asalak” kültürü (avcılık, devşiricilik), ziraata elverişli yerlerde oturanlar “köylü” kültürünü (çiftçilik) ortaya koymuş, bozkırdakilerse “çoban kültürü”nü (besicilik) oluşturmuşlardır (Kafesoğlu, 2000, s. 213).

Türklerin yaşamış olduğu çevrelerde, hareketli hayat tarzı ön plana çıkmış bunun sonucunda çoban ve çobanlıkla ilgili kültürleri de çok gelişmiştir. Hayvan besleyiciliğiyle ilgili bu gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı bu çevrelerde oluşan kültüre “çoban kültürü” denilir (Durmuş, 2014, s.275). Hayvancılığa verilen önemle birlikte çobanlığın gelişme gösterdiği görülür. Zengin hayvan sürülerine sahip olan Türkler, hayvancılıkla uğraştıkları için mutfak kültürlerinin temelini et, giyimlerinin ham maddesini ise yün oluşturur. Bu yaşam şekli sonucunda “çoban” etrafında bir “kültür” meydana getirilmesi doğaldır (Çoban, 2015, s. 1)

Bozkır Türk ekonomisinin esasını, çobanlık ve hayvan besleyiciliği teşkil eder. Bunda yüksek ovalar, yaylalar ve bozkır coğrafyasının iklim şartları etkilidir. Bu coğrafyada birçok hayvan çeşitli kavimler tarafından ehlileştirilmiştir. Yetiştirilen hayvanlara bakıldığında attan sonra en çok beslenen hayvanın “koyun” olduğu görülür. Örneğin öküz, bozkır coğrafyası için uygun bir hayvan değildir. Türkler İslamiyet’ten önce de domuz beslememiş ve etini yemekten hoşlanmamışlardır. Ehlî hayvan beslemenin ilk safhasına bakıldığında Tunguz ve Moğollar omuz; İndo-Germenler öküz, inek, manda vb.; çöl kavimleri deve beslerken Türkler ise at ve koyun beslemişlerdir (Kafesoğlu, 2000, ss. 317-318). Divitçioğlu (2005), koyun ve atı, göçebe çoban Türklerinin üretim aracı ve tüketim ürünü olarak kullandıkları iktisadi alan olarak görür. Koyun ve at etiyle, sütüyle, derisiyle ve tazeliğiyle bir obanın hayatını garanti altına alır. Onlar bu yönüyle Türk ekonomisinin yaşarlılığının biricik önkoşuludur. İnsan ile sürü arasındaki bu dengenin bozulması, aynı zamanda topluluğun yok olması anlamına gelir (s. 193-194). Eski Türk ekonomisi, hayvancılığa yani besiciliğe dayanmaktaydı. At ve koyun, Türk ekonomisinin iki temel unsurudur. Sürüler hâlinde beslenen bu iki hayvandan at sürüsü, sahibine itibar kazandırırken koyun sürüsü ise maddi güç sağlamıştır. Eski Türklerde zenginliğin ve maddi gücün ölçüsü, at ve koyun sürüsü olmuştur (Koca, 2002, s. 21).

Koyun; şenlik, şölen, doğum, düğün, yağmur duası vb. tören ve merasimlerde kesilerek etiyle ve sütüyle kullanılır. Yatak ve yastıkların doldurulmasında, yorgan dikiminde koyunyünü kullanılır. Beslenmede, ekonomide olduğu gibi barınmada, giyimde de yetiştirilen sürüden elde edilen ürünler kullanılmıştır. Gerek beslenme gerek ekonomide koyunun hiçbir şeyi israf edilmemiş ve bu hayvan üzerinde bir kültür meydana getirilmiştir. Koyun Türkler için ticari bir meta olmanın ötesinde bir konumdadır. Yapısı gereği uysal olan bu hayvan, sevilmiş ve melek soyundan geldiği inancı ortaya çıkmıştır. Maddi ve manevi kültür içerisinde derin bir iz bırakan koyun, çobanıyla bütünleşmiş ve sahibinin hayatının içine girmiştir (Kahriman, 2019, ss. 13-26). Sözünü ettiğimiz bu durum günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sürü kelimesi zihnimize doğrudan çoban ile eşleşmektedir.

Hayvanlar üzerinde meydana getirilen bu kültürün temsilcisi olan çoban, hayvanlarla bütünleşir. Onların dilinden anlayan çobanın gözlem, tespit ve uygulamaları usta-çırak ilişkisinde olduğu gibi nesilden nesile aktarılır. Toplum nazarında çobanlığın hususi ad, ünvan, lakap veya sıfat olarak kişilere, göçebe gruplara ve hatta beylik mesabesindeki devletlere verilmesi, bu terimin içerdiği itibar ve güvenle ilgili olmalıdır (Şahin, 2018, s. 115). Her ne kadar “yalancı çoban” hikâyesi belleğimizde çobanla ilgili olumsuz bir iz bırakmış olsa da kişi adlarından ünvana, göçebe gruplardan devletlere kadar ad olarak kullanılması çoban teriminin itibar ve güven taşıdığını doğrular niteliktedir.

Bayat (2011), çobanlığı demircilik, şamanlık, marangozluk gibi iki dünya arasındaki arabuluculuk olarak değerlendirir. Çoban doğa ve toplum yanında hayvan dünyası ile insanlar arasında bir çeşit vasıta. Çobanlık diğer mesleklerden farklı olarak, Türklerin içinde en saygılı meslek olarak kabul edilmiştir (s. 167). Kalafat (2011) ise çoban tiplerinin güvenilir, sabırlı, azimli ve kanaatkâr kişileri simgelediğini söyler (s. 193).

Çobanlar, genellikle geniş otlakların bulunduğu meralarda sürüsünü otlatır. Ancak bazen ekili yeşil tarlalar, sürü ve çoban için sıkıntı oluşturabilir. Çobanın gözünün açık olması gerekir, onun en ufak bir dalgınlığı büyük sorunlara yol açabilir. Bu nedenle iyi bir çoban, gözü açık ve önsezileri kuvvetli bir yapıya sahip olmalıdır.

Güvenilir, sabırlı, azimli, önsezileri kuvvetli ve problemleri çözücü nitelikte olan çobanların birtakım görevleri de vardır. Şunu da göz ardı etmemek gerekir ki çobanlıkta aile bireylerinin hepsinin az ya da çok çobanlıkla ilgili donanımı bulunur. Nesilden nesile aktarılan bu meslekte çobanın hayvanların dilinden anlaması gerekir. Çoban bir kâşif gibi sürüsünü otlatacağı yerleri bilir ve bir veteriner edasıyla hasta olan hayvanları kolaylıkla teşhis edebilir.

Çoban aynı zamanda hayvanların döllenme zamanını bilir, damızlık erkekleri seçer. Doğum zamanlarında gerekli tedbirleri alır, sürüsünü fazla gezdirmeden nerede, ne zaman, nasıl otlatacağını ve dinlendireceğini bilir. Köydeki ekili ve çayırılık alanlara zarar vermeden sürüsünü otlatır, vahşi hayvanlara ve hırsızlara karşı sürünün güvenliğini sağlar. Gerekli zamanlarda “çoban yıldızı” ve “tecrübeli çoban” hariç hiç kimseden yardım talep etmez (Özdemir ve Kaplan, 2013, s. 450).

İnsanoğlu yaşadığı çoban kültürü içerisinde görevini iyi yapabilecek çobanları seçerken edindiği tecrübelerden faydalanır. Mesela çoban sofrada yemek yerken çok iyi gözlemlenir. Eğer yemeğini hızlıca yiyip sürünün başına geçerse o çobanın koyunu iyi güdeceği anlaşılır. Ama oturup da saatlerce yemek yemeğe kalkarsa, sofrada çok oyalanırsa bu çoban uyuşuktur. Hayvanlara iyi bir şekilde bakmayı beceremez. İyi bir çoban, pratik olup yemeğini hızlı bir şekilde yemeli ve gideceği yere hızlıca gitmelidir (Çobanoğlu, 1999, s. 174). Çünkü çobanlık hayatın bütününe kaplayan başlı başına bir iştir. Çoban nihayetinde bir canlının bakıcılığını üstlenmiştir. Bu nedenle onun işi sıradan bir mesainin ötesinde dikkat, sabır ve özeni gerektirir.

Kalafat (2011) da bu noktaya dikkatimizi çeker. Çoban tiplmesi halk düşüncesinde sabrın, azmin, kanaatkârlığın, özverinin, mutiliğin, hamdın, güvenilir olmanın simgesidir. Ona göre bu kült sadece tasavvufi verilerle izah edilemez. Çünkü çoban kültürünün mitolojik boyutu da vardır. Diğer bir deyişle Türk halk tasavvufu, Hz. Muhammed’den önceki inançların ve bölgede geçmişte var olan diğer dinlerin de izlerini taşır (s. 193).

Türk mitolojisine bakıldığında, çobanların kiminin takva sahibi olarak yansıtılması ve Tanrı’nın elçisi, padişah ve han gibi rollerde görülmesi, kültür tarihi içinde bu mesleğe verilen önemi gösterir. Çobanın Türk mitolojisindeki yeri ile kültürümüze yansıyan yanı bir paralellik gösterir. Kültürümüzde alt tabaka insan grubunu temsil eden çoban, gökte Çolpan Ata’nın sürülerini güden iki yıldızla sembolleştirilir. Ama yine de bu toplumsal tabaka, Batı’daki gibi kesin sınırlarla ayrılmış bir kast sistemi değildir. Takva sahibi, kutlu yaratılışlı çobanlar, Tanrının elçisi, padişah ve han olabilir. Kültürümüzde çobanlıkla ilgili mitlerin ve anlatıların bir kaynağı olarak da peygamber kıssaları gösterilir. Çünkü mesleği çobanlık olan peygamberler vardır. Mesela Hz. Salih deve çobanlığı yapmıştır, Hz. İbrahim sürü sahibidir ve sütçülük yapmıştır. Hz. İshak’ın yanında özellikle de Hz. Musa’nın çobanlığı ve çobanların piri olmasıyla ilgili anlatılar hem mitolojiye hem kültürümüze yansımıştır (Ergun, 2011, ss. 308-340).

Türk halk sufizminde çoban, yöneten, yönlendiren, koruyan, kendisini saklı tutarak hizmet veren kişi karşılığında kullanılmıştır. Birçok çoban mucize göstermiş ve birçok evliya da aynı zamanda çobandır. Nebilerde çobanlık dönemi olmayan neredeyse yoktur (Kalafat, 2008, s. 71). Türk insanının zihninde takva noktasında velilerden daha üstün bir makamda gösterilen çobanla peygamberlik arasında görev içeriği bakımından önemli bir yakınlık vardır. Nasıl ki Müslümanlıkta yaratılmışlar, yaratanın bir emanetidir, çoban da koruyan, kollayan, yönlendiren vasıflarıyla peygamberlik mesleği olarak algılanır ve toplum tarafından saygıya layık görülür (Çoban, 2015, s. 235).

Kalafat (2011), halk düşüncesinde mesleklerin simgelediği bazı statülerin olduğunu ve bunda da inanç motiflerinin tanımlayıcı olduğunu belirtir. Bu tiplmeler, halk kültüründe yönlendirici ve

örnek olucu özellikler taşırlar. İşte çobanlık da bunlardan birisidir. Türk kültür coğrafyasında birçok belde çoban köprüsü ve çoban çeşmesine rastlanır ve çoğu Türk költürlü halklarda çobanla ilgili pek çok efsane mevcuttur. Bu özellik, çobanlı yer ve aile isimlerinde de kendisini gösterir. Çoban etrafında gelişen çeşitli anlatılardaki tanımlar, bir “çoban költü” oluşturur. Bu költün yansımaları gerek yer ve aile isimlerinde gerekse sözlü edebiyat türlerinde göze çarpar (ss. 187-191).

Türk költüründe koyunculüğün ve onların bakıcıları olan çobanların önemli bir yeri vardır. İnsanoğlu hayatını idame ettirebilmek adına besleyip baktığı hayvanları âdeta hayatlarının merkezine oturtmuştur. Sabah kalkışından tutun da yemek yeme vakti, dinlenme vakti, yatma vaktine kadar geçen günün büyük bir kısmı koyunların durumuna göre ayarlanır. Bu kadar insan hayatının içerisine nüfuz eden bir yapının izlerinin sanat eserlerinden sözlü költür ürünlerine kadar yansması çok doğaldır. Aynı zamanda çobanlık ve onun etrafında şekillenen somut olmayan költürel mirasın yansması, oluşturulan jargonda da rahatlıkla görülebilir.

Hayvanların her türlü bakımını üstlenen çobanın anlatmaya dayalı metinlerde karşımıza çıkan en önemli kahramanlardan biri olduğu söylenir (Çoban, 2015, s. 4). Bunun yanında hayvan üslubunun maddi költür öğelerine yansıdığını, koyun ve koç motifinin sanat eserlerinde de görüldüğü belirtilir (Kahriman, 2019, s. 25). Astral mitlerin merkezî figürü olan çoban sadece koyun veya at besleyen kişi değildir. Bunun yanında sadece astral mitlerin, atalar költünün değil, aynı zamanda folklorik metinlerimizin de kahramanıdır (Bayat, 2011, s. 168). Çobanın halk költüründeki imgesinin en iyi görülebildiği yerlerden biri masallardır. Mesela masallarda çobanlar akıllı olup pratik çözüm üreten kişi olarak karşımıza çıkabilir.

Türk destanlarında kahramana yardımcı olan çoban tiplemesine rastlanır. Alplar, düşman hanların ya da kızına talip oldukları hanların yurtlarına yapmış oldukları yolculuklarda çobanlardan yardım görürler. Çobanlar, öldürülmesi ya da öç alınması gereken zalim hanların ya da olağanüstü kötü varlıkların canlarının nerede olduğu, nasıl öldürülebilecekleri gibi konularda da bahadırlara bilgi verirler (Ergun, 2011, s. 319).

Koyun ve at ile ilgili söylenmiş olan bir atasözünü Yalman (1993) şu şekilde aktarır;

“Hacı Ali Ağa kurttan sonra keçi, koyun ve deve hakkında şöyle bir atalar sözü okudu:

‘Develer sunadır, koyun berber, keçi çerçidir, at server’

Bunun sebebini sordum. İhtiyar gülererek cevap verdi: Deve başını kaldırmadan yiyemediği için sunaya, koyun merada santim şaşmadan bir düzüye otları biçtiği için berbere, keçi ise şurdan burdan çöplendiği için çerçiye, at ise hayvanların yigidi olduğu için uluya benzetilmiştir, başka bir şey değil.” (s. 133).

Bu atasözü, koyun ve atın öne çıkan özelliklerini örneklendirmesi bakımından önemlidir. Ayrıca halk muhayyilesinin nasıl zengin olduğunu da gösterir. “Bir koyuna da bin koyuna da bir çoban gerek, çoban der günüm geçti, hiç demez ömrüm geçti, çoban güttüğü koyunun huyunu bilir, çoban yatmazsa sürüye kurt girmez, çobansız sürü kurda yem olur” (Tulay, 2014, ss. 51-54) gibi atasözü; “Çalı yırtığı çoban dürtüğü, kurt ile yiyip çobanla ağlamak, oğlan oyuna çoban koyuna, sürünün çobanı dağın padişahı, tarlaya saban sürüye çoban” (Tulay, 2014, ss. 226-227) ve deyimlerde de her şekliyle çoban költürünün yansması görülebilir.

Fetihlere dayalı devletler kuran konargöçer milletin saygılı fertleri olarak kabul edilen çobanların bazı olağanüstü durumlar sergilediklerinden bahsedilir. Mesela Attila’nın çobanı toprağa gömülmüş kılıcı bulup hükümdara vermesi sonucu Hunların fetihlerinin başladığına inanılır. Bunun yanında çobanların gördükleri rüyaların gerçek olduğuna da inanılır. Dede Korkut Kitabı’ndaki Karacuk Çoban’ın gördüğü rüya, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Kimi zaman sülalelere de ad olan bu kavramın önemi, ancak kendisine verilen değerle açıklanabilir (Bayat, 2011, s. 183).

Geçmiş zamanlarda olduğu gibi günümüzde de hayvancılık denilince çoban, çoban denildiğinde de ilk akla gelen kepenektir. Yüzyıllardır işlevselliğini koruyan kepenek bir sembol olarak kabul edilir. Çobanlar her türlü hava şartlarında kepenegi kullanırlar. Kepenek ayaklar dışında

bütün vücudu sarar, önü açık, omuzları yuvarlak, kolsuz, düğmesiz, dikişsiz, genellikle şapkalı veya şapkasız türleri olan keçeden üretilmiş bir giysidir (Begiç, 2016, s. 44).

Kepeneğin ham maddesi olan keçe geleneğine dünyanın her tarafında rastlamak mümkün değildir. Keçeciliğin aktif olabilmesi için öncelikle hayvancılığın ve koyunculüğün gelişmiş olması ve soğuk iklim şartlarının olması gerekir (Ögel, 1991, s. 175). Çobanın vazgeçilmez giysisi olan kepenek her daim çobanın yanında bulunur. Çoban otururken ya da yatarken mutlaka kepenegini kullanır.

Türk kültür hayatının iki önemli unsuru olan koyun ve çoban, geniş bir coğrafyada dünden bugüne gelişimini sürdürmüştür. Ancak yaşanan zamanla birlikte bu unsurlar da değişime uğramıştır. Örneğin köyden kente yapılan göçler, koyunculuk faaliyetinin zor bir uğraş olması, modern tesislerin yaygınlaşması vb. çobanlık mesleğine olan talebin azalmasına neden olmuştur. Kahrıman (2019) bunların yanında çobanlığın statü olarak düşük görülmesinin, meraların tahrip edilip tarıma açılmasının, köylerin mahalle olarak belediyelere bağlanmasının, mera kullanımının kısıtlanmasının da söz konusu mesleğin sektöre uğramasına ve yok olmasına etki ettiğini belirtir (s. 11-12).

Çobanlık mesleği, bakımı yapılan hayvanların doğası gereği günün önemli bir zaman diliminde tabiatla baş başa olmayı gerektirir. Bu durum, çobanın aktif iletişim ortamından mahrum kalmasına, sosyal gündemden uzaklaşmasına ve yalnızlaşmasına sebep olur. Her ne kadar çobanlık kültürü giderek zayıflasa da son zamanlarda çobanlık mesleğiyle uğraşan kişilerin dijital ortamda varlık göstermeleri bu mesleğe olan ilginin bir nebze de olsa canlanmasını sağlamıştır. Çobanlar gün içinde gerçekleştirdikleri faaliyetleri video kaydına alarak hazırlamış oldukları video bloglar aracılığıyla sosyal medyada yayınlamaları, mesleğe duyulan ilginin artmasına yardımcı olmuştur (Töret ve Söğüt, 2023 ss. 390-401). Bu, bize sanal âlemin doğru şekilde kullanıldığında faydalı olacağını göstermesi bakımından güzel bir örnektir. Bu yöntem sayesinde dağ başında yalnız gezen bir çoban, gündelik yaşamını milyonlara ulaştırabilir ve bu mesleğe dönük algı değiştirilebilir.

Çamavlu Köyünde Çobanlık

Çamavlu köyünde çobanlık genelde para karşılığında yapılmaz, hayvan sahipleri kendi sürülerine kendileri bakar. Bu, daha çok babadan oğula geçen bir meslektir, çocukluk döneminden itibaren gözlem ve tecrübelerle yavaş yavaş öğrenilir. Hayvanların sağımından otlatılmasına, kırılmasından hastalıklarına kadar çoğu şey geleneksel yöntemlerle öğrenilir ve bir sonraki kuşağa aktarılır. Bu aktarım çocuk ile baba ya da çocuk ile aile büyüğü arasında usta-çırak ilişkisi içerisinde gerçekleşir.

Çoban sadece gün boyu koyunlarının arkasında gezen bir kişi değildir, yeri geldiğinde çobanın yaz ve kış aylarında hayvanların otlatacağı zamanı, otlatılacağı merayı, hayvanlar hastalandığında doğru ve çabuk müdahale edebilme yöntemlerini çok iyi bilmesi gerekir. Çobanın uykusunu almış bir şekilde sürünün başına geçmesi de oldukça önemlidir, çünkü sürü o uykudayken bölünüp dağılabilir ve yırtıcı hayvanlar sürüye zarar verebilir.

Belirtmek gerekir ki bu çalışmada, çoban ve çobanlığa dair verilen bu bilgiler, gözümüzü açtığımızda kendimizi içinde bulduğumuz faaliyetlerin gözlemlenmesi ve birebir uygulanmasıyla elde edilmiştir. Metinde çoban ve çobanlıkla ilgili veriler, sadece koyun çobanlığını kapsamaktadır.

a) Koyunların Otlatılması: Çobanlar sürülerini mevsime uygun olarak otlatmak durumundadırlar. Özellikle Çamavlu köyü gibi mera hayvancılığının geliştiği yörelerde iklim şartları otlatma zamanını belirler. Havaların ısındığı yaz aylarında koyunlar gece otlatılır ve gündüz çardaklara konulur. Gece yapılan bu otlatma işlemine yörede “gece güdümü” denilir. Kış, ilkbahar ve sonbaharda ise gündüz otlatılır ve gece ağıllara konulur. Otlatma esnasında kuzular belli bir büyüklüğe gelip annelerini unuttukları zaman kırılarak sürüye katılırlar, onun haricinde bütün sürü birlikte otlatılır. Koyunları otlatmak, kuzuları otlatmaya göre daha kolaydır çünkü koyunlar anaçtır, genelde fazla dağılmadan toplu şekilde otlarlar. Ancak aynı anaçlık kuzularda olmadığı için otlarken çok çabuk dağılabilirler. Kış aylarında merada otlayan koyunlara akşamları destek olarak ot, saman, mısır slajı,

yonca balyesi ve fenni yem de verilir. Meraya çıkamayan kuzulara da bu yiyeceklerin yanında yöreye özgü çam pürgeci de verilir. Ayrıca tuz da koyunlar için önemli bir besin maddesidir. Tuz verilen koyunun etinin lezzetli olduğu ve kesimden sonra yüzme işlemi gerçekleşirken derisinin etinden kolay ayrıldığı söylenir.

b) Barınakların Temizlenmesi: Çobanların, koyunların yattıkları barınakları temizleme zamanları da iklimle ilişkili olarak farklılık gösterir. Yaz aylarında koyunların barındığı çardakların temizliği ikindiden sonra koyunlar meraya çıktıklarında yapılır. Kış aylarında ise ağıların temizliği sabahları yapılır. Bu barınakları her gün temizlemek oldukça önemlidir; çünkü barınaklardaki pisliklerin koyunların tırnak aralarında birikmesi sonucunda topallık meydana gelir. Bunu önlemeye yönelik olarak belli aralıklarla temizlenen barınaklara sönmemiş toz kireç de atılır.

c) Koçluk Kuzu Seçimi: Çobanlar, koç olarak belli hayvanların yavrularını ayırırlar. Bu hayvanın ikiz eşi olmamasına, bacaklı (iri) olmasına, annesinin süt veriminin iyi olmasına dikkat ederler. Koçlar yıl boyu koyunlarla birlikte tutulur, ancak yaz aylarında koyunların erken koça gelmemesi için bazen bir ay kadar sürüden ayrı bakılır, sonrasında yine sürüye karıştırılır.

d) Koyunların Kırılması: Çobanlar koyunlarını yılda iki kez kırkarlar. İlk kırkım ilkbahar sonu, yaz başı gibi yapılır ve kırılan tüylere yapağı adı verilir. Yapağı yağlı olduğundan dolayı kırkım işleminden sonra tüyler tıpkı bir yazgı gibi bütün çıkar, parçalanmaz. Eylül sonunda da koyunlar önce “böğet” adı verilen geniş ve derin su birikintilerinde yıkanır ve ertesi günü kırılır. Güz döneminde kırılan bu tüylere yün adı verilir. Kuzular ise annelerinden ayrıldıktan sonra, tekrar sürüye karıştırılmadan önce yılda bir kez kırılır. Kırkım esnasında “koyun makası” denilen büyük makaslar kullanılır. Çobanlar önceleri yapağı ve yünleri satarak gelir elde etmelerine rağmen şimdilerde bu ürünlerin pek alıcısı kalmamıştır. Zamanla yıkanan yünlerin eğrilmesiyle elde edilen yün ipten dokunan kilimler ve bu ipten örülen yün çoban çorapları da eski değerini yitirmiştir.

e) Koyunların Sağılması: Çobanlığın meşakkatli işleri arasında sağımın ayrı bir yeri vardır. Mevsimsel şartlara bağlı olarak genellikle nisan ortasından sonra sağıma başlanır. Koyunları sağma işlemi sabah ve akşam olmak üzere günde iki kez yapılır. Sağma işlemine çobanın eşi ve ihtiyaç hâlinde çocukları da eşlik eder. “Kotra” adı verilen etrafı çevrili, üstü açık ve koyunların çok fazla hareket edemeyeceği yerde sağım işlemi gerçekleşir. Sağıma sadece koyunlar alınır, sağılmayan yoğuz hayvanlar kotraya alınmaz ki böylelikle sağım işlemi daha çabuk ve kolay olur.

f) Koyunların Damgalanması: Çobanlar meraya salıp otlattıkları koyunları kolayca tanıyabilmek adına çeşitli yöntemlere başvururlar. Bazı çobanlar damga adını verdikleri çeşitli geometrik şekilleri katran veya boya yardımıyla hayvanın sırt bölgesine damgalarlar. Bazıları da hiçbir şekle gerek duymadan sadece boya sürerler. Yapılan bu işlem, koyunların başka sürüyle karıştığı durumlarda ya da sürüde kaybolan hayvanları çabuk bulmada kolaylık sağlar. Günümüzde Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından hayvanlara küpe takılmasının ardından bir nebze de olsa hayvan kayıplarının önüne geçilmiştir.

g) Koyunlara Çan Takılması: Çobanların hayvanlarını tanıyabilmek adına uyguladıkları diğer bir yöntem de sürüdeki bazı hayvanlara çan takmaktır. Tabii sürüdeki bütün koyunlara çan ya da zil takılmaz. İri cüsseli ve uysal hayvanlara çan takılır ki sürünün düzeninin bozulması engellenmiş olur. Örneğin bazı koyunlar bulunduğu yerde otlamak yerine çok fazla yer gezer, böyle bir koyuna çan takılması demek sürünün kolaylıkla dağılması demektir. Çünkü sürüdeki koyunlar genelde çanlı olan koyunları takip ederler. Çan takılan hayvanın uysal bir hayvan olmasının hikmeti budur. Merada otlayan her sürünün çanı farklıdır, çobanlar çan sayesinde kendi sürüsünün nerede olduğunu kolaylıkla tespit eder.

h) Çobana Yardımcı Malzemeler: Çobanın olmazsa olmazları arasında değnek, köpek, kepenek, el feneri, çakı ve torba yer alır. Çobanlar sürülerini otlatmaya götürürken mutlaka yanına değneğini alır. Gerek yırtıcı hayvanlara gerekse diğer sürülerde olan çoban köpeklerine karşı değnek, çoban için bir savunma aracıdır. Değnek aynı zamanda dağlık arazide çobanın kolay yürüyebilmesi

için bir baston vazifesi görür. Çoban köpekleri ise sürünün sigortası gibidir, hem sürünün dağılmasını engeller hem de yırtıcı hayvanlara karşı sürüyü korur. Keçeden yapılan kepenek de çobanları soğuktan korur. El feneri ise ay ışığının olmadığı zamanlarda özellikle gece güdümünde çobanın görmesini kolaylaştırır. Koyunların ayak tırnağına diken batıp topalladıklarında ya da “ğan_alma” olduklarında çobanın çakısı imdada yetişir. Çakı yardımıyla tırnağa batan diken çıkartılırken, hastalanan koyunların bazen kulağı da kesilir. Çobanlar zamanlarının çoğunu koyun otlatmakta geçirdiklerinden acıktıklarında karınlarını doyurabilmeleri için yiyeceğe ihtiyaç duyarlar. Bunun için sırtlarında yiyeceklerini taşıdıkları torbaları olur. Çobanın yiyeceği peynir ve ekmeğin yanında ocak yakıp demlediği çayı olmazsa olmazdır.

Bulgular

Kozak Çamavlu Köyü’nde Kullanılan Çoban Terimleri

ağal/ağıl: < [ET. *āğıl* / EAT *ağul*] (Çaybayır, 2007, s. 118). Ön kısmı, üstü kapalı ve duvarları taşla örülü hayvan barınağı.

āzım āzım yayılmak (ağzım ağzım yayılmak): < ağız+ım ağz+ım yay-ıl-mak. Hayvanların bol otlu yerlerde iştahla yayılması.

aķmak: < ak-mak. Gölgedeki koyunların hava serinlediğinde otlamak için meraya dağılması.

aşşı: < assı. Koyunların erken kuzulaması.

ay aydın: < ay ay-dın. Ay aydınlığı, ay ışığı.

bacaklı: < bacak + lı “OT. *bağ* “bağ, düşüm”, +çak > *baçak* -ğ- düşmesi ile > *bacak*” (Gülensoy, 2007, s. 99). İri ve kemikli hayvanlar için kullanılan söz.

başaklamak: < başak-la-mak. “baş+ak “küçültme eki”” (Gülensoy, 2007, s. 118). Sağıma giren koyunları birinci sağımdan sonra tekrar sağlamak.

böğet, bövet: < “böğ- “önünü kesmek” -t” (Gülensoy, 2007, s. 192). Ayverdi (2011) de “*halk ağzı böğ-e-mek > büğ-e-mek “suyu önüne bent yaparak toplamak”tan büğ-e-t”* şeklinde kelimenin kökünü verir ve anlamlandırır (s. 175). Çağbayır (2007) ise “ET. *bög-mek > böğ-e-t”* şeklinde kelimenin kökenini açıklar (s. 821). Küçükbaş hayvanların yıkandığı 4-5 metre uzunluğunda, önüne çekilen 2 metre setle oluşturulan su birikintisi.

cerge: < “Moğ. *cérge* > Far. *cerge* {OsT}” (Çağbayır, 2007, s. 962). Çoban kulübesi.

çakıldak: < çak-ıl+da-k. “çak-ıl+da-k” (Gülensoy, 2007, s. 212). Ötürük tutan koyunların bacaklarında biriken yumurta büyüklüğündeki pislikler.

çardak: < çar+dak. “Far. *çehār* > *çār* “dört” ve Ar. *tāk* “kemer, kubbe” ile *çār-tāk*’tan” (Ayverdi, 2011, s. 213). Genellikle yaz aylarında kullanılan üstü kapalı, etrafı dikenlerle çevrili hayvan barınağı.

çanğal: < çanğal. Yavrusu ölen, süt verimi düşük olan hayvan.

çirikli: < çir-ik+li. Çağbayır (2016) “çir-mek > çir-ik” şeklinde kelimenin kökenini açıklar ve “yırtık” anlamını verir (2007, s. 1237). Paçacıoğlu da “çürük” şeklinde kelimeyi anlamlandırır (s. 194). Gelişmeyen zayıf hayvanlar.

çobanlık: < çoban+lık. “*Farsça çübān, şübān*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 555). Tietze (2021) de “< *Far. çōbān/çōpān* < *şubān -bān* “*bakan, tutan*”” şeklinde kelimeyi açıklar (s. 229). Hayvanların bakımından sorumlu kişilere, satın alan kişiler tarafından verilen bahşiş.

çözme: < çöz-me. İçerisinde yavru bağlayamayan hayvanların yeniden koça gelmesi.

çula: < çula. “*Slav. çula*” (Çağbayır, 2007, s. 1297). Küçük kulaklı koyun veya kuzu.

delibaş: < deli+ baş. Gülensoy (2007), kelimeyi “*OT. telü~telwe (Uyg. télwe)*” şeklinde açıklar (s. 274). Hayvanın kendi etrafında sürekli dönmesi. Delibaşa yakalanan hayvan genellikle ölür.

diş çalmaq: < diş çal-mak. “(*Eski Türk. tış > tiş > diş*)” (Ayverdi, 2011, s. 290). Hasta olan hayvanların dişlerini birbirine sürmesi. Genellikle diş çalan hayvanların hastalığı ölümle sonuçlanır.

duzla: < tuz+la. Hayvanlara tuz verilen pürüzsüz ve yassı taşların olduğu yere verilen ad.

ekiz eşi (ikiz eşi): < iki+z eş+i. “*ET. ékkiz < ékki+z “çokluk eki”*” (Gülensoy, 2007, s. 325). Çift yavruleyen hayvanların yavrularından birisi. Bazen koyun ikiden fazla da yavrualayabilir, o zaman üç ikiz tabiri kullanılır.

en: < en. “*ET., OT. en*” (Gülensoy, 2007, s. 333).

ğabak: < kap+ak. “*Eski Türkçe’den beri kullanılır, kâp’tan küçültme eki +ak ile*” (Ayverdi, 2011, s. 595). Boynuzsuz hayvan.

ğan_alma: < kan al-ma. “*ET. kân*” (Nişanyan, 2010, s. 295). Hayvanın karnı şişip, hastalandığı zaman hemen kulaklarından birinin çakı veya bıçakla kesilerek kan akıtılması. Bu işlem de hemen yapılmazsa hastalık, ölümle sonuçlanabilir.

ğan ezme: < kan ez-me. Koyunun henüz yavrusu bir aylıkken düşük yapması.

ğarın dövmek: < karın döv-mek. “< *kar “omuz, kolun üst kısmı” +(i)n*” (Gülensoy, 2007, s. 469). Bir tür hastalık. Bu hastalıkta hayvan, çok hızlı nefes aldığı için karnı da sürekli inip kalkar. Hemen tedavi edilmezse ölümle sonuçlanabilir.

ğarnı kalkmaq : < karın+ı kalk-mak. “*eT. kalî-mak (yükselmek) > kal(i)-k-mak {eT}*” (Çağbayır, 2007, s. 2953). Hayvanın iyice doyduğunun belli olması.

ğaşak: < Hayvanların yavrularının iyi havalarda yatması için etrafı dikenlerle kapatılan, üstü açık olan küçük yer.

gebeleşmek: < gebe-leş-mek. “*eT. kêpe (içi dolu, şiş) > gebe*” (Çağbayır, 2007, s. 2097). “*OT. kebe “iri, şişkin” sözcüğünden evrilmiştir*” (Nişanyan, 2010, s. 205). Hayvanın gebeliğinin belli olması.

gece güdümü: < gece güd-üm+ü. “< *kēç “geç, zaman, uzun süre” +e “datif”*” (Gülensoy, 2007, s. 358). Sıcakların artıp koyunların gündüz otlayamadığı zamandan itibaren geceleri otlamaya çıkarılması. Bu, genelde havaların durumuna göre mayıs ortası ve haziran başında başlar, ekim ortasına kadar sürebilir.

gerdel: < gerdel. Türkçe Sözlük’te (2011) kelimenin kökeni “*Rumca*” olarak verilmiştir (s.932). Çağbayır (2007) ve Ayverdi (2011) ise kelimenin “*Yunancadan*” dilimize geçtiğini belirtir (s. 2133, s. 414). Sağımda kullanılan madeni kap.

gevişi patlak: < gev-iş+i pat-la+k. “ET. keb-mek > gebşe-mek > gev-iş” Çağbayır, 2007, s. 2143). “pat “yansımā” +la-k” (Gülensoy, 2007, s. 690). Hayvanın geviş alırken gevişi yutmayıp dışarı çıkarması durumu.

ğoça gelmek (koça gelmek): < koç+a gel-mek. Hayvanın döllenmiş olması.

ğoçdan geçmek (koçtan geçmek): < koç+tan geç-mek. Sürünün tamamının döllenmiş olması.

ğoçsak (koçsak): < koç+sa-k. Koyunun koç istemesi.

ğoyun maķası (koyun makası): < koyun makas+ı. “ET. ķoķ” (Tietze, 2021, s. 349). “Ar. ķass “kesmek”ten miķaķķ > maķaķķ” (Ayverdi, 2011, s. 762). Sadece koyun ve keçi kırmakta kullanılan büyükçe keskin bir makas.

ğötleri dikile ğalmak: < ğöt+ler+i dik-il-e kal-mak. “ET. ķöt > ğöt” (Ayverdi, 2011, s. 433). “ET. tik-mek>dikmek>dik-il-mek” (Çağbayır, 2007, s. 1504). Çok acıkmış olan hayvanın bulunduğu barınaktan meraya çıktığı anda hemen yere saldırıp otlamaya başlaması.

ğuma: < Ar. guma. Sadece kulak delikleri olan, kulağı hiç olmayan hayvan. Bu hayvanlar çok çabuk sağırlaşır.

ğuzu atma, ğuzu sürme (kuzu atma, kuzu sürme): < kuzu at-ma / kuzu sür-me. “ET., OT kozi” (Gülensoy, 2007, s. 586). Hayvanın doğum zamanı gelmeden çeşitli hastalıklardan dolayı, yavrusunu çıkarması, düşük yapması.

ğuzudişi (kuzu dişi): < kuzu+diş+i. Dolu ve kar arasındaki yağış türü.

ğuzu yakma: < kuzu yak-ma. “ET. ya-k-mak” (Çağbayır, 2007, s. 6215). Yavrusu telef olan koyunlara başka bir kuzunun verilmesi.

ğuzusunu almamak (kuzusunu almamak): < kuzu+su+nu al-ma-mak. Genellikle zor doğum yapan hayvanların bazen yavrularının kedi, köpek veya insanlarla temas edip üzerine farklı bir koku sinmesinden dolayı koyunun kuzusunu emzirmemesi.

ğuzuyu çevirememek (kuzusunu çevirememek): < kuzu+yu çevir-eme-mek. “OT. ķevür-mek” (Gülensoy, 2007, s. 233). Koyunun ana rahminde kuzusunun doğum pozisyonuna gelememesi. Genellikle böyle durumlarda doğuma müdahale edilmezse yavru ölebilir.

ğücük: < ğücük. Tietze (2021), “kuyruksuz hayvan” şeklinde kelimeyi anlamlandırmıştır (s. 288). Çağbayır (2007) da “ķüt-cük / ķüc-ük / ķüçük “kuyruķu kesilmiş; kuyruksuz”” şeklinde kelimeyi açıklamıştır (s. 2259). Çok kısa kuyruklu hayvan. Bazen uzun kuyruķu olan hayvanlar, yaban hayvanları tarafından kuyruķu koparıldığı zaman da ğücük kalabilir.

halaza: < halaz+a. Türkçe Sözlük’te (2011) kelime “Türkçe” kabul edilmiştir (s. 1031). Çağbayır (2007), halaz kelimesini “dolu, yağış” şeklinde anlamlandırmıştır (s. 2336). İlk yağmurdan sonra eğrelti otlarının arasında çıkan bir tür çimen.

ham şişek: < Far. ham + şişek. “Eski Türk. tişek < tişe-mek “diş çıkarmak”” (Ayverdi, 2011, s. 1174). İlk doğumunu yapacak olan koyunlar için kullanılan tabir.

ızgara: < ızgara. Türkçe Sözlük’te (2011) kelimenin kökeni “Rumca” olarak verilmiştir (s. 1135), ancak Çağbayır (2007) ve Ayverdi (2011) kelimenin kökenini “Yunanca skara” olarak vermişlerdir (s. 2604, s. 531). Hayvanlara kuru ot vermek için hazırlanmış olan ağaçtan ya da demirden yapılmış “v” şeklinde birbirine geçen ayaklı bir çeşit düzenek.

kaçınmak: < kak -ı-n-mak. Hayvanların belli bir yerde uzun müddet otlaması.

kaşmak: < kas-mak. Kuzusunu reddeden hayvanların belin omzuna yakın bölgesinden bağlanarak hayvanın ayaklarının yere hafif basacak şekilde yukarıya kaldırılıp ağaca bağlanması. Bu işlem, hayvanın ayaklarıyla kendisini emmeye çalışan yavruyu tepmesini engellemek için yapılır. Böylelikle hayvan kuzusuna alışır ve genellikle bir gecede kuzusunu sevip emzirmeye başlar.

kemre: < kemre. “*Far. kemrā*” (Çağbayır, 2007, s. 3166). Hayvan gübresi.

kotra: < kotra. Ayverdi (2011) kelimenin kökenini “*Slavca kotra*” olarak (s. 698), Çağbayır (2007) ise “*Yunanca kodderi*” olarak vermiştir (s. 3423) Koyunları sağarken sağa sola kaçmasını engelleyecek şekilde kapatılan, üstü açık, etrafı dikenle çevrili küçük yer.

körpe: < körpe. “*OT. körpe*” (Gülensoy, 2007, s. 557). Vaktinden sonra doğan hayvanlar için kullanılan söz.

kös: < kös. Sürüyü çeken, önden giden lider koyun.

küpe: < küpe. “*ET. küpē*” (Çağbayır, 2007, s. 3583). Hayvanın boynunda bazen çift bazen de tek olan badem şeklinde dışı tülü yağ parçaları.

ot vurma: < ot vur-mak. “*ET. ūr-mak*” (Ayverdi, 2011, s. 1286). Güz aylarında bol çimen çıktığı zamanlarda görülen bir hastalık. Çimenden önce gerekli aşı yapılmazsa bu da ölümle sonuçlanabilir.

piret: < piret. “*Toh. preta*” (Çağbayır, 2007, s. 4716). İnce kuyruklu koyunlar için kullanılan söz.

posdaki: < pösteki. “*Far. pūstekī*” (Türkçe Sözlük, 2011, s. 1944). “*Far. pūst-taht > pūst-tahti* “yere yahut sedir vb. şeyler üzerine serilen hayvan postu” > *pūsteki > pösteki*” (Ayverdi, 2011, s. 1003). Yüzülen koyun derilerinin içinin tüysüz kısmının küllenip güneşte kurutularak elde edilen bir çeşit yazgı. Bu yazgının tüylü kısmı kullanılır.

şalma: < sal-ma. Koyunların merada başıboş bırakılması.

sidik zoru: < sidik zor+u. “*ET. sid < siq-mek “işemek”*” (Ayverdi, 2011, s. 1107). Hayvanın idrarını yapamaması.

sülaz: < suğlaz (suw+lu+öz?). Hayvanların yelinlerinin ateşlenerek bir memesinin şişmesi, içindeki sütün pıhtılaşması sonucu geçirdiği hastalık. Yüksek ateşten dolayı yemekten içmekten kesilir. Gerekli tedavi yapılmazsa hayvan memesini kaybedebilir. Bazen de hastalık hayvanların ayaklarında nükseder ve hayvanlar günlerce topal yürümek zorunda kalır.

tek meme: < tek meme. “*ET. tek*” (Çağbayır, 2007, s. 5664). Memelerinden birinin süt vermeyecek duruma gelip körleşmesi.

tıkılma: < tık-ıl-mak. “*ET. tık- “sıkarak doldurmak, sokmak” fiilinden evrilmiştir*” (Nişanyan, 2010, s. 625). Hayvanların hava ısındığında yayılma işlemini bırakarak ağaçların altına toplanması.

tokat: < tokat. “*toka (tutturmalık) > toka-t*” (Gülensoy, 2007, s. 905). Hayvanların iyi havalarda yatması için etrafı dikenlerle kapatılan, üstü açık ve geniş yer.

uluğ: < uluk. “oluk” kelimesinden evrilmiş olabilir, “oyulmuş ağaç” anlamı yönüyle benzerlik gösterir. “OT. 1.oluk, yalak 2. küçük kayık” (Gülensoy, 2007, s. 622). Hayvanlara yem verilen ağaç veya demirden 2-3 metre uzunluğunda bir düzeneç.

ürkütcek: < ürk-üt-(e)cek. “ET. ürk- “korkarak kaçmak” fiilinden evrilmiştir” (Nişanyan, 2010, s. 650). Kullanılmayan bir bez ya da kurumuş hayvan derisi parçasının uzunca bir çomağa bağlanarak yazın çardakta yatan hayvanları kaldırmak için kullanılan düzeneç. Hayvanların öğleye kadar birkaç kez kaldırılarak idrarlarını yapmasını sağlamak için bu işlem yapılır. Böylelikle hazım işlemi kolaylaşmış olur.

yapā (yapağı): < yapağı. “ET. yap- (örtmek) > yap-ākū > yapağı” (Çağbayır, 2007, s. 6259). “OT. yab, yabaku “yün ve yapağı yoluntusu”, <yap-+-(a)ğ(i)” (Gülensoy, 2007, s. 1063). Koyunların mayıs, haziran başlarında tüylerinin kırılması. Bu işlemde tüyler yağlı olduğu için dağılmadan yazgı gibi çıkar.

yelinlemek: < yelin+le-mek. “OT. yélin “kısarak memesi, tırnaklı hayvan memesi”” (Gülensoy, 2007, s. 1113). Hayvanların doğumlarının yaklaştığı zaman yelinlerinin büyüüp gerilmesi.

yöz: < yoz/yoğuz. “yoz > yoğuz” (Çağbayır, 2007, s. 6439). Sağılmayan dişi hayvanlar için kullanılan söz. Bu, genelde yavrulamamış ve düşük yapmış hayvanlar için kullanılır.

yürümek: < yürü-mek. “ET. yori-mak > yöri-mek > yüri-mek > yürü-mek” (Ayverdi, 2011, ss. 1370-1371). Koçların koyunları dölleme işlemi.

Sonuç

Atalarımızın yaşadığı coğrafyayla bağlantılı olarak geliştirdikleri bir meslek olan çobanlık ve onun etrafında şekillenen somut olmayan kültürel miras konargöçerliğin bir zenginliğidir. Bu yaşam mücadelesi, somut olmayan bir kültürün yavaş yavaş doğmasını sağlamıştır. Bin yıllar boyunca devam eden mücadelenin sonucu olarak hâlâ tam anlamıyla derlenememiş somut olmayan ciddi bir kültürel miras ortaya çıkmıştır. Çobanın koyun güderken yanına değneğini alması, kaval çalması, hayvandan taze sağdığı sütle çeşitli yiyecekler yapması, ayazlarda sırtına “kepeneğini” vurması, hayvan kendi pisliği üzerinde yatmasını diye ağılları süpürmesi hep bu kültürel mirasın göstergesidir.

Çalışmada, öncelikle çoban ve çobanlıkla ilgili bilinmeyen ya da az bilinen kültürel unsurlar gözler önüne serilmiştir. Aynı zamanda söz konusu kültürel mirası yansıtan yöreye özgü çoban terimleri tespit edilmiştir. Böylelikle günümüzde yavaş yavaş değerini yitiren çobanlıkla ilgili olan söz varlığının kayıt altına alınması sağlanmıştır.

Çalışmada Kozak/Çamavlu yöresine ait çobanlıkla ilgili 68 terim tespit edilmiştir. Söz konusu çoban terimlerinin sahada bu konuda yayınlanmış olan Çoban Kültürü I ve Çoban Terimleri Sözlüğü’nde olup olmadıkları araştırılmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü de bu anlamda taranmıştır. Yapılan taramalar sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır: Çoban Kültürü I adlı sözlükte, 68 kelimedenden aynı anlamda olan 12 kelime (çağal, çula, duzla, delibaş, en, goçsak, gabağ, gerdel, körpe, küpe, kemre, şalma), tanım veya anlamı farklı 8 kelime (ağıl~ağal, çardağ, gashağ, goça gelmek, ham şişek, kös, koçra, tokağ), sadece yöreye özgü 48 farklı kelime tespit edilmiştir. Çoban Terimleri Sözlüğü’nde aynı anlamda 5 kelime (çakıladağ, en, gabağ, koçra, kemre), tanım veya anlamı farklı 13 kelime (ağıl~ağal, ay aydın, böğet, cerge, çağal, çardağ, gashağ, körpe, kös, posdaki, tokağ, yapā, yöz), anlamı aynı yazılışı farklı 6 kelime (aşı, çobanlık, duzla, goçsak, gerdel, yürümek), sadece yöreye özgü 44 farklı kelime tespit edilmiştir. Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü’nde ise anlamı aynı 19 kelime (aşı, ay aydın, başaklamak, bacaklı, çakıladağ, çağal, çula, çobanlık, duzla, delibaş, en, goçsak, gabağ, halaza, kös, küpe, kemre, şalma, yelinlemek), tanım veya anlamı farklı 10 kelime (ağıl~ağal, böğet, çardağ, gashağ, gücük, goça gelmek, ızgara, tokağ, yöz), sadece yöreye özgü 39 farklı kelime tespit edilmiştir.

Çalışmada sözü geçen üç sözlükte de yer almayan yöreye özgü 32 çoban teriminin olduğu tespit edilmiştir. Bu terimler şunlardır: akmak, âzım âzım yayılmak, çözme, çirikli, dış çalmak, ekiz eşi, ğarın dövmek, ğoyun maķası, gevişi patlak, gebeleşmek, ğuzu atma~ğuzu sürme, ğan alma, ğan ezme, götleri dikile ğalmak, ğuzusunu almamak, ğuzuyu çevirememek, ğarnı kalkmak, ğoçdan geçmek, kaçınmak, kaşmak, piret, şulaz, tek meme, tıķılmak, uluķ, ürkütcek, sidik zoru, ğuzu dişi, gece güdümü, ğuma, ot vurmak, ğuzu yakma.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Bu makale tek yazarlı olduğu için yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması teşkil edecek bir durum yoktur.

Kaynaklar

- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Bayat, F. (2011). Türk mitolojik düşüncesinde çobanlık. E. G. Naskali. (Ed.), *Çoban kitabı* içinde (ss. 168-185). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Begiç, H. N. (2016). Orta Asya'dan küçük Asya'ya geleneksel bir sembol; kepenek. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 44-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/40235/479496>.
- Conrad P. K. (2021). *Kültürel antropoloji kültürel çeşitliliği takdir etmek*. A. Gürsoy. (Çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çağbayır, Y. (2007). *Ötüken Türkçe sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çoban, V. (2015). *Türk halk kültüründe çobanlık*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elâzığ.
- Çobanoğlu, Ö. (1999). Süreklilik ve değişme açısından Dede Korkut hikâyelerinde çoban kavramı. Çetin, İ. ve Yüksel, H. A. (Ed.), Ankara. *IV. Türk dünyası yazarlar kurultayı bildirileri* içinde (ss. 171-185). Ankara: İLESAM Yayınları.
- Divitçioğlu, S. (2005). *Orta Asya Türk imparatorluğu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Durmuş, İ. (2014). Türk kültür çevresinde kültür adlandırmaları. *Akademik Bakış*, 8(15), 189-220. <https://doi.org/10.19060/gav.64557>.
- Ergun, P. 2011. Türk mitolojisinde çoban. E. G. Naskali. (Ed.), *Çoban kitabı* içinde (ss. 305-344). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Eriş, E. (1996). *Kozak*. Bergama: Bergama Belediyesi Kültür Yayınları.
- İsi, H. (2014). Dil teması ve çoban kelimesi üzerine düşünceler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 176-187. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/consideration-on-the-language-contact-and-the-word-oban.pdf>
- Kafesoğlu, İ. (2000). *Türk millî kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

- Kahriman, S. T. (2019). *Emirgazi ve Karapınar'da koyunculuk ve çobanlık*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kalafat, Y. (2008). *Dedem Korkut aşağı eller*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kalafat, Y. (2011). Türk halk inançlarında çoban. E. G. Naskali. (Ed.), *Çoban kitabı* içinde (ss. 187-193). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Karabulut, A. (2017). Bergama Kazası'nın demografik ve iskân yapısı. *Tarih Okulu Dergisi*, 10(30), 121-167. <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/detay/277254>.
- Koca, S. (2002). Eski Türklerde sosyal ve ekonomik hayat. *Türkler Ansiklopedisi*, III, 5-37.
- Kurul. (2011). Türkçe sözlük. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nişanyan, S. (2009). *Sözlerin soyağacı (çağdaş Türkçenin etimolojik sözlüğü)*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ögel, B. (1991). *Türk kültür tarihine giriş. III*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öz Açık, G. (2023). Türkçede jargon: jandarma dili örneği. *Avrasya Terim Dergisi*, 11(3), 95-101. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ejtd/issue/81930/1281647>
- Özdemir C. ve Kaplan D. (2013). Çobanlık ve çoban gözüyle arazi: Mikail Kaplan ve aşağı Çamlı Köyü örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(27), 442-455. <https://www.sosyalarastirmalar.com/articles/shepherding-and-lands-from-shepers perspective-mikail-kaplan-and-an-instance-of-asagi-camli-village.pdf>.
- Şahin, İ. (2018, 24-26 Mart). *Göçebe uygarlığında "çoban" ve "çobanlık"*. Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü sempozyumu IV, Kocaeli. [https://www.academia.edu/44844251/%C3%87OBAN_MUSTAFA_PA%C5%9EA_VE_KO CAEL%C4%B0_TAR%C4%B0H%C4%B0_K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C_SEMPOZ YUMU_IV_B%C4%B0LD%C4%B0R%C4%B0LER%C4%B0_adresinden_28.02.2025 tarihinde_erililmilmiştir](https://www.academia.edu/44844251/%C3%87OBAN_MUSTAFA_PA%C5%9EA_VE_KO CAEL%C4%B0_TAR%C4%B0H%C4%B0_K%C3%9CLT%C3%9CR%C3%9C_SEMPOZ YUMU_IV_B%C4%B0LD%C4%B0R%C4%B0LER%C4%B0_adresinden_28.02.2025_tarihinde_erililmilmiştir).
- Tietze, A. (2021). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Töret, A. B. ve Söğüt, Z. (2023). Çobanlığın dijital dönüşümü: Youtuber çoban Orhun Topkaya. *Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi*, 11(37), 388-407. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1402095>.
- Tulay, A. S. (2014). *İlkçağlardan günümüze çoban kültürü. I sözlük*. Afyon: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Tulay, A. S. (2014). *İlkçağlardan günümüze çoban kültürü. II atasözü ve deyimler*. Afyon: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Yalman (Yalın), A.R. (1993). *Cenupta Türkmen oymakları. II*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

The Kozak region, influenced by a Mediterranean climate shifting towards continentalization, relies on agriculture (mainly pine nuts), animal husbandry, viticulture, and cobblestone work. Çamavlu village, the focus of this study, is a significant site for animal husbandry, with around 24,000 decares of pasture. In this village, small cattle owners move to highlands in summer and return to shelters in winter, while cattle owners also take their animals to the highlands for a month. Despite changes, this lifestyle persists. Those engaged in small cattle farming are called shepherds, and sometimes, when someone is hired to tend the sheep, they are also called shepherds. Typically, owners tend their own flocks.

Nomadism has a great impact on the formation of the shepherding profession that dates back centuries. Human beings first observed and followed animals, learned to hunt and finally succeeded in domesticating them. Sheep, cattle, horse and camel shepherds were named separately in the early times. This is because these animals have different physical structures and locomotion and graze in different areas. It is also effective that these animals were domesticated at different times (Şahin, 2018, p.115).

It is possible to evaluate shepherding and the intangible cultural heritage formed around it as a richness of nomadism. Because the human struggle for life has many different aspects such as formation, establishment, transmission and extinction. For example, sheep are raised to be fed, horses are domesticated to ride. But this struggle with nature leads to the gradual emergence of an intangible culture. Procedures for catching horses are developed, the necessary tools are made, captured horses are domesticated, and shepherds are put in charge of them. A similar situation also applies to sheep. Human beings produce their own herds from these domesticated animals later on. In all these activities, shepherding culture has an important place. This transmission, which has continued for thousands of years, has left a serious intangible cultural heritage that is still not fully compiled. The shepherd playing the kaval while shepherding sheep, making “lepe” by cooking fine bulgur with the milk he freshly milked from the animal, tapping his “felt cloak” on his back in the cold, sweeping the corrals so that the animal does not lie on its own filth are all things that have been inherited from the heritage.

It is noted that there are two life styles related to shepherding, namely nomadism (nomads) and transhumance. While women, men and children move with the animals throughout the year in nomadism, some part of the group moves with the herds in transhumance, but most people stay in their homes or villages (Conrad, 2021, p. 137-138).

The shepherd, the representative of this culture created on animals, integrates with them. The observations, determinations and practices of the shepherd who understands their language are passed down from generation to generation as in the master-apprentice relationship. The fact that shepherding was given as a special name, title, nickname or adjective to individuals, nomadic groups and even states in the form of principalities in the eyes of the society must be related to the reputation and trust contained in this term (Şahin, 2018, p. 115).

Shepherds typically graze their flocks on large grassland pastures, but cultivated green fields can sometimes cause problems. A shepherd must remain alert, as even the smallest distraction can lead to major issues. Shepherds are reliable, patient, determined, intuitive, and problem-solvers. In shepherding, all family members usually have some equipment related to the profession. Like explorers, they know where to graze their flocks and can diagnose sick animals like veterinarians.

Sheep breeding and shepherds hold an important place in Turkish culture. Humans have centered their lives around the animals they care for, adjusting daily routines based on the sheep's needs. Sheep and shepherds, two important elements of Turkish cultural life, have continued their

development from past to present in a wide geography. However, these elements have also changed over time. For example, migrations from villages to cities, the fact that sheepherding is a difficult endeavor, the spread of modern facilities, etc. have led to a decrease in the demand for the sheepherding profession. In addition to these, Kahriman (2019) states that the low status of sheepherding, the destruction of pastures and opening them to agriculture, and the restriction of the use of pastures due to the connection of villages to municipalities as neighborhoods also contributed to the interruption and extinction of the said profession (pp.11-12).

Sheepherding, a profession developed by our ancestors in connection with their geography, and the intangible cultural heritage surrounding it, is a key aspect of nomadism. Practices like the shepherd carrying his staff, playing the kaval, making food with freshly milked milk, wearing a "felt cloak" in the cold, and sweeping corrals to keep animals clean are inherited traditions.

Method

In the study, shepherd terms belonging to the region will be identified by making use of our experience first. These terms will be sorted in alphabetical order and their origins will be given and their meanings will be interpreted. Then, using the scanning method, it will be determined whether these terms are included in the Dictionary of Compilation, Shepherd Culture Since the Early Ages I and the Glossary of Shepherd Terms. Thus, in the context of intangible cultural heritage, the richness of the shepherd terms belonging to the region will be revealed and recorded.

Findings

In the study, 68 terms belonging to Kozak/Çamavlu region were obtained. It was investigated whether these shepherd terms were included in the Shepherd Culture I and Shepherd Terms Dictionary published in the field. In addition to this, the Compilation Dictionary of Folk Speech in Turkey was also scanned in this sense. As a result of the scans, the following results were obtained: In the dictionary titled Shepherd Culture I, out of 68 words, 12 words with the same meaning (çağal, çula, duzla, delibaş, en, göçsak, gabağ, gerdel, körpe, earring, kemre, şalma), 8 words with different definitions or meanings (ağıl~ağal, çardak, gışak, göça gelmek, ham şişek, kös, kotta, tokaç) and 48 different words specific to the region were identified. In the Dictionary of Shepherd Terms, 4 words with the same meaning (çakıldak, en, gabağ, kemre), 14 words with different definitions or meanings (ağıl~ağal, ay aydın, böğet, cerge, çağal, çardak, gışak, körpe, kös, kotta, posdaki, tokaç, yapā, yöz), 6 words with the same meaning but different spelling (aşşşı, çobananlık, duzla, göçsak, gerdel, yürek), and 44 different words specific only to the region. The Compilation Dictionary of Turkish Folk Vernaculars has 19 words with the same meaning (aşşı, ay aydın, başaklamak, bacaklı, çakıldak, çağal, çula, çobananlık, duzla, delibaş, en, göçsak, gabağ, halaza, kös, earring, kemre, şalma, yelinlemek), 10 words with different definitions or meanings (ağıl~ağal, böğet, çardak, gışak, gücük, göça gelmek, ızgara, tokaç, yöz), and 39 different words unique to the region.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In the study, many unknown or little known cultural elements related to shepherds and sheepherding have been revealed primarily. At the same time, local shepherd terms reflecting the cultural heritage in question were identified. In this way, the vocabulary related to sheepherding, which is gradually losing its value today, has been recorded.

In total, 68 shepherd terms from the Kozak/Çamavlu region were collected. These terms were compared with those in the Shepherd Culture I and the Glossary of Shepherd Terms, as well as the Dictionary of Compilation from the Colloquial Speech in Turkey. It was found that 32 terms specific to the region were not included in any of these glossaries.